

- MIKYŠKA, R. a kol., 1969: Geobotanická mapa ČSSR, Academia Praha
- PIKULA, J., 1968: Dominance among the Members of the Avian Synusy of Forest Biocenoses. Zoologické listy 3 : 279 - 293
- ROČEK, Z. a kol., 1977: Příroda Orlických hor a Podorlicka. SZN Praha
- ŘEPA, P., 1981a: Vazba některých běžných druhů pěvců na jednotlivé biotopy v oblasti Tachovské brázdý a Českého lesa. Sylvia 21 : 5 - 16
- ŘEPA, P., 1981b: Kvalitativní a kvantitativní složení ptactva lesů Tachovské brázdý. Zprávy MOS: 103 - 113

Moje zkušenosti při specializaci kroužkování bramborníčka hnědého (*Saxicola rubetra*) a králíčku (*Regulus spec.*)

(Podstatná část referátu předneseného na II. aktivu spolupracovníků kroužkovací stanice Národního muzea v Praze, 3. - 5. září 1982 v Lednici na Moravě).
František Štancl, Výprachtice

V poslední době se tvoří skupiny a jednotlivci, kteří se specializují na určité druhy, případně skupiny ptáků. Specializací kroužkování bramborníčku jsem se začal zabývat v posledních 4 letech. Pro porovnání uvádím počet bramborníček hnědých před specializací za období 27 let (1953 - 1979), kdy jsem okroužkoval 139 kusů a za 4 roky specializace (1980 - 1983) - 638 kusů. Uvedená čísla jistě mluví sama za sebe. V okolí Lanškrouna kontroluji území o velikosti zhruba 15 x 15 km. Na tomto území mám vytypovaná stanoviště s předpokládaným hnízděním bramborníček. Zpravidla to jsou údolí zarostlá travinou, nebo různé meze, často hnízdí bramborníci i na příkopech okolo silnic anebo přímo v poli v jetelišti a podobně. Moje jediné pomůcky na hledání je motocykl pro snadnější a rychlejší přesun mezi lokalitami, dále dalekohled 10x50 (čím silnější tím lepší) a nakonec vhodně upravené kroužky pro kroužkování mládat ve hnízdech. Úprava kroužků spočívá v jejich nastříkání sprejovou barvou - takovou, aby se kroužek nelišil od barvy noh mládat.

Zaměřil jsem se hlavně na hledání hnízd s mládaty. Hlavně proto, že jsou ptáci co nejméně rušeni a ptáci jsou kontrolování nejvýše 2x a to pouze v případě, že mládata nejsou svojí velikostí ještě vhodná ke kroužkování. Dále proto, že podle mého názoru je tato metoda nejrychlejší a nejsnadnější. Během čtyř let specializace jsem si vypracoval svůj "termínový" kalendář. V podstatě využívám toho, že ptáci každoročně hnízdí ve stejnou dobu a tak mohu využít čas i na hledání mládat jiných ptáků. Bramborníčky začínám hledat v době od 1. června. Stává se sice, že někteří mají mládata dříve, např. 25. května 1983 jsem našel hnízdo s pěti již vyspělými pull., ale to je zjev ojedinělý. První hnízdění bramborníků s dostatečně velkými pull. se snažím nalézt v období

14 dnů od 1. - 14. června. V této době nemám jediné volné odpoledne, neboť hledání mládat bramborníčků je velmi náročné na čas. V tomto období jsou mládata tak velká, že ještě neopouštějí hnízdo a zabránuje se tak jejich ztrátám. Místa mám předem vytypována tak, abych během těchto 14 dnů stačil všechna zkontrolovat. Každou lokalitou pomalu procházím a přitom sleduji, jak se chovají staří bramborníci. Přiblížím-li se ke hnízdu, kde jsou mládata, staří ptáci začnou s varovným voláním. Okamžitě se stáhnou do vzdálenosti asi 100 - 150 m od předpokládaného místa výskytu hnízda a začínám s jejich pozorováním. Pozorují je dalekohledem. Jsem-li dostatečně vzdálen, staří ptáci zanedlouho počnou s krmením mládat. Pokud zalétnou alespoň 3x do jednoho místa s potravou a ven vylétnou bez potravy, nebo s trusem, je naprosto jisté, že se v tomto místě nalézá hnízdo. Důležité je přesně si zapamatovat místo předpokládaného umístění hnízda a bez rozhlížení jít přímo k němu. Pokud jej nenajdeme na první pokus, je třeba si místo označit a začít znovu s pozorováním. Zanedlouho jistě zjistíme, že oko lidské je proti mistrovsky ukrytým hnízdům bramborníčků slabé. Ale toto se praxí vylepší a po čase jistě budou hnízda bramborníčků snadno nalezitelná, jako třeba ptáků hnízdících v jiných terénech. Stává se, že některé hnízdo se nalezne během několika minut a na některé nestačí ani několik hodin. Pokud jsou již mládata vyvedena mimo hnízdo, je jejich hledání zpravidla marné. Mládata se skryjí do okolí tak, že nejsou k nalezení. I toto se dá poznat podle sledování starých bramborníčků. Nezaletují-li s potravou do stejného místa, ale pokaždé jinam, je téměř jisto, že další hledání je bezpředmětné a raději se přesunu na jinou lokalitu.

Někdy se stává, že na jedné lokalitě je několik párů bramborníčků, ale hnízdo s pull nám oznamuje jeden pár. Nezoufejme, ale je třeba lokalitu navštívit ještě jednou za týden až deset dnů a určitě i další páry budou mít mládata. Bramborníci obsazují hnízdiště postupně a tak se i postupně líhnou mládata. Stalo se mně, že jsem na jednu lokalitu chodil 5x

a pokaždé zde byla mládata ke kroužkování.

Druhé hnízdění bramborníčků je již časově rozházené, neboť do něj zasahují i páry, které přišly o první hnízdo a zasedli znovu. Ale dá se říci, že počíná zhruba od 10. července až do půli srpna. Ovšem ne všichni bramborníci z prvního hnízdění hnízdí 2x. Dá se říci, že podruhé hnízdí jen asi 1/5 stavu.

Chceme-li chytat i staré ptáky, je i toto možné, ale já to zpravidla neprovádím, neboť je již nechci vyrušovat při hnízdění. Dají se chytit snadno do sklopné sítky s nalíčeným potěnkem moučným (moučným červem). Sítku je třeba umístit do bezprostřední blízkosti hnízda. Dáme-li sklopku dále, je úspěch zpravidla jen poloviční, nebo se nechytí ani jeden ze starých bramborníčků. Nechytí-li se do 10 minut, návnady odstraním a odcházím jinam.

Největším nepřítelem při hnízdění je opět jako všude člověk, který svojí činností i když třeba bezděky, ničí jejich hnízda. Zvláště v období senoseče je zničeno až 50 % populace. Protože hnízdí na zemi, stávají se mládata častou kořistí škodné jako je lasice a myši.

Za toto období čtyř let jsem opětně chytil 3 mládata, která hnízdila buď v místě kroužkování, pouze jedno jsem kontroloval, jako samici u hnízda s pull, ve vzdálenosti 5 km od hnízdiště.

- T 175 555 P: 14.06.1980 Luková
K: 16.05.1981 Luková (na témže příkopě)
T 197 572 P: 16.06.1981 Albrechtice
K: 18.05.1982 Albrechtice (v témže údolí o 100 m dále)
T 250 597 P: 11.06.1982 Výprachtice
K: 12.07.1983 Lanškroun (q u hnízda s pull.)

Dalšími druhy, na které jsem se specializoval, jsou oba druhy králíčků. A opět začnu s čísly. Za období 23 let (1953 - 1975) jsem okroužkoval 355 králíčků obecných a 65 králíčků ohnivých. Za 8 let specializace (1976 - 1983) to již bylo 1189 králíčků obecných a 471 králíčků ohnivých. Nejvíce králíčků obecných v roce 1983 - 322 kusů a králíčků ohnivých v roce 1979 - 109 ks.

Na rozdíl od bramborníčků kroužkují králíčky jenom již létající. Je to způsobeno velice pracným hledáním hnízd králíčků. Při chytání králíčků je velice důležitý výběr místa. Ve vysokém lese létají králíci v korunách a v houštinách zase táhnou příliš širokou frontou a je zapotřebí mnoho sítí a chytací efekt je slabý. Chytám v úzkém pruhu (asi 12 m) smrkové houštiny, která je asi 7 metrů vysoká. Okolo je vysoký jehličnatý les, který tuto houštinu převyšuje asi o 10 m. Je známo, že králíci se společně se sýkorami sdružují do hejn a společně protahují lesem. Tato hejna často čítají až několik set kusů. Při průtahu lesem postupuje hejno poměrně pomalu a při přechodu okolo místa chytání zaletují do níže položené houštiny a zde se chytají do nastrožených sítí. Pro zvýšení chytacího efektu zde mám instalováno napajedlo, kterého ptáci s oblibou využívají. Při chytání natahují tři 12 m sítě, tzv. "japonky", které natahují nad sebou tak, že tvoří stěnu 6 m vysokou. Jelikož se zde nachází dosti srnčí zvěře, natahují první pole sítě 1 m nad zemí. Všechny sítě jsou na každé straně přivěšeny na jedné 7 metrové tyči. Tato tyč je upevněna 2 m nad zemí. Ptáky z horních polí sítí vyprošťují podtržením jedné strany tyče. Tím klesnou sítě dolů a zde pak chycené ptáky vyprošťují. Jsou-li chyceni na protější straně, provedu totéž s tyčí opačnou. Samozřejmě je nebezpečí potrhání sítí, ale s tímto rizikem se již musí počítat. U králíčků je třeba zkrátit kontroly sítí na 1 hodinu, zvláště, je-li teplé počasí, neboť je nebezpečí uhynutí.

Společně s nimi se chytají i ostatní ptáci, např. uhelníci, budníci, strízlíci apod. Nejvíce jsem měl při kontrole v sítích 30 králíčků najednou. Velmi často se chytají opětně ve stejném místě. Jednoho králíčka jsem kontroloval 9x po sobě.

Králíček obecný - nejvyšší zjištěný věk

U 21 420 o: 04.04.1981 Halda
K: 21.04.1981 Vtm.

K: 15.05.1981 Vtm.
K: 14.07.1982 Vtm.
K: 25.03.1983 Vtm.

Králíček ohnivý - nejvyšší zjištěný věk

T 154 023 o: 04.05.1979 Halda
K: 10.05.1979 Vtm.
K: 28.09.1979 Vtm.
K: 01.05.1980 Vtm.

Králíčky obecné začínám chytat již brzy z jara po stání sněhu. Hlavní dobou odchytu je však červenec až září. Králíčky ohnivé chytám většinou od půli července do konce srpna.

Vysvětlivky ke zpětným hlášením :

P - pull

K - kontrolován